

Οι εξαγγελίες για νέες κατοικίες σηματοδοτούν την επίσημη έναρξη της προεκλογικής εκστρατείας στην Τουρκία

ΑΝΑΛΥΣΗ

Του Νίκου Μούδουρου

Η αναλγησία της κυβέρνησης Ερντογάν

Στις 13 Σεπτεμβρίου 2022, ο Πρόεδρος της Τουρκίας Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν ανακοίνωσε τις λεπτομέρειες του νέου κυβερνητικού σχεδίου κοινωνικής κατοικίας υπογραμμίζοντας ότι πρόκειται για «τη μεγαλύτερη κίνηση πολιτικών για κοινωνική κατοικία σε ολόκληρη την ιστορία του σύγχρονου τουρκικού κράτους». Υποστήριξε ότι το νέο κυβερνητικό σχέδιο αποτελεί παγκόσμια πρωτοτυπία στο επίπεδο του εύρους που θα καλύψει και συμπλήρωσε: «Είμαστε ιδιαίτερα περήφανοι που εισερχόμαστε στην επέτειο των 100 χρόνων του κράτους μας, με μια τέτοια καμπάνια παγκόσμιας και ιστορικής σημασίας». (Arag, 2022) Η συγκεκριμένη αναφορά Ερντογάν φαντάζει επανάληψη του κοινού παρελθόντος της θητείας του στην εξουσία της χώρας. Πολλές φορές στη διάρκεια της προηγούμενης 20ετίας το κυβερνών Κόμμα Δικαιοσύνης και Ανάπτυξης (ΑΚΡ) έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη μετάλλαξη του αστικού τοπίου της Τουρκίας μέσα από τεράστια έργα υποδομών. Δρόμοι πολλαπλής κατεύθυνσης, νέες σιδηροδρομικές γραμμές, γέφυρες, αεροδρόμια, πλατείες, είναι μόνο μερικά από τα γνωστά «έξαλλα έργα» της διακυβέρνησης Ερντογάν. Ίσως μια κληρονομιά «μπετόν» που οπτικά θα θυμίζει για πολλές δεκαετίες την πολυσύνθετη αυταρχικοποίηση της χώρας στις αρχές του 21ου αιώνα.

Όμως είναι αλήθεια ότι η πρόσφατη ανακοίνωση της νέας κυβερνητικής πολιτικής για κοινωνική κατοικία και μάλιστα με το «θριαμβευτικό ύψος» που έγινε, δεν σηματοδοτεί απλά την επίσημη έναρξη της προεκλογικής εκστρατείας του συνασπισμού εξουσίας. Επιπρόσθετα παρουσιάζει κάποια από τα αδιέξοδα του Ερντογάν καθώς και τους τρόπους με τους οποίους προσπαθεί να ανοίξει νέες προοπτικές επανασυσπείρωσης της εκλογικής του βάσης. Το σχέδιο με την επωνυμία «Το πρώτο μου σπίτι - Η πρώτη μου επαγγελματική στέγη», περιέχει πολλαπλούς κοινωνικοοικονομικούς στόχους που μπορεί να αφορούν στις εκλογές, όμως μπορούν να φωτίσουν και τους μελλοντικούς προσανατολισμούς της κυβέρνησης εάν και εφόσον καταφέρει να επιβιώσει εκλογικά.

► Η κοινωνική κατοικία ως ομολογία αδιεξόδων

Ήδη, από τον Σεπτέμβριο του 2021, η κυβέρνηση προώθησε με πιο ολοκληρωμένο τρόπο πτυχές αυτού που η ίδια ονόμασε ως το νέο «οικονομικό μοντέλο Τουρκίας». Τα βασικά του χαρακτηριστικά διαρκούν σχεδόν αναλλοίωτα μέχρι σήμερα και έχουν ως εξής: Επιμονή και επικέντρωση στη μείωση επιτοκίων, σταθεροποίηση μιας υποτιμημένης τουρκικής λίρας, δραστηρική ενίσχυση των εξαγωγών, μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών και μείωση της επιρροής στο ξένο συνάλλαγμα λόγω αύξησης των εσόδων από το εμπόριο. Ο βασικός πυρήνας του νέου οικονομικού μοντέλου είναι ο υπολογισμός της κυβέρνησης ότι εξαιτίας της αύξησης των τιμών των εισαγωγών που προκαλεί η υποτιμημένη τουρκική λίρα, σταδιακά θα καταγραφεί μετακίνηση των επενδύσεων στην τοπική βιομηχανία. Ωστόσο, το μεγάλο κενό προκύπτει από το ότι ο Ερντογάν δεν έχει προχωρήσει σχεδόν καθόλου στην εφαρμογή

μιας ολοκληρωμένης στρατηγικής για τον τοπική βιομηχανία. Έτσι, ακριβώς τα ίδια προϊόντα που κυριαρχούσαν σε εισαγωγές και εξαγωγές της Τουρκίας παραμένουν τα ίδια με διαφορά στον αυξημένο όγκο των εμπορικών συναλλαγών. Το δεδομένο αυτό με τη σειρά του αναπαράγει και τον ψηλό πληθωρισμό γιατί δεν μειώνει ούτε το κόστος των ακριβότερων εισαγωγών λόγω του υποτιμημένου νομίσματος.

► 108 απεργίες σε 60 ημέρες

Σε όλο αυτό το πολυσύνθετο κοινωνικό τοπίο, συγκεκριμένοι κύκλοι επιχειρηματιών, ιδιαίτερα μικρομεσαίας κλίμακας βιομηχανοί στον τομέα παραγωγής προϊόντων έντασης εργασίας, όντως αύξησαν κατακόρυφα την κερδοφορία τους. Την ίδια στιγμή η κυβέρνηση κατάφερε να συγκρατήσει τα ποσοστά δημοδοτήσης. Στην άλλη πλευρά της παραγωγικής διαδικασίας, όμως, εκείνο που ενισχύθηκε ήταν η φθηνή και ανασφάλιστη εργασία. Σε συνθήκες ταυτόχρονης υποτίμησης του νομίσματος και έκρηξης του πληθωρισμού, η τοπική βιομηχανία της Τουρκίας προχώρησε σε επενδύσεις και προσλήψεις όμως ακολούθησε αυστηρή πολιτική πίεσης των μισθών προς τα κάτω. Εξέλιξη που υποβάθμισε περαιτέρω το βιοτικό επίπεδο του μεγαλύτερου μέρους των εργαζομένων. Σε αυτό ακριβώς το σημείο προέκυψε η μεγάλη αδυναμία της κυβέρνησης Ερντογάν. Οι προαναφερθείσες πιέσεις οδήγησαν στο ξέσπασμα ενός τεράστιου απεργιακού κύματος το πρώτο δίμηνο του 2022. Οι συνολικά 108 απεργίες που πραγματοποιήθηκαν μέσα σε 60 μόλις μέρες και με τη συμμετοχή περισσότερων από 17 χιλιάδων εργαζομένων,

ουσιαστικά έθεσαν τα όρια μέσα στα οποία το λεγόμενο νέο οικονομικό μοντέλο δεν μπορούσε να επεκταθεί. Από εκείνο το σημείο μέχρι σήμερα, ο Ερντογάν έδωσε ιδιαίτερο βάρος σε πολιτικές όπως αναδιάρθρωση δανείων, αφορολόγητη βοήθεια προς φοιτητές, σχεδιασμός για νέα αύξηση του κατώτατου μισθού και το θέμα της κοινωνικής κατοικίας.

► Προσπάθεια αποκατάστασης ηγεμονίας

Σύμφωνα με τα στοιχεία που παρουσίασε ο ίδιος ο Ερντογάν, το συγκεκριμένο σχέδιο αντιστοιχεί σε μια επένδυση ύψους 900 δισεκατομμυρίων τουρκικών λιρών (ΤΛ). Με την έναρξη των εργασιών υπολογίζεται ότι στην αγορά της Τουρκίας θα κυκλοφορήσουν επιπλέον 2 τρισ. ΤΛ, εξαιτίας των υποτιθέμενων θετικών αλυσιδωτών επιπτώσεων που θα έχει η ανάπτυξη του κατασκευαστικού τομέα. Το σχέδιο θα υλοποιηθεί από τη Διεύθυνση Κοινωνικής Κατοικίας (ΤΟΚΙ) της Τουρκίας, η οποία θα αναλάβει την ολοκλήρωση 250 χιλιάδων νέων κατοικιών μέσα στους επόμενους 24 μήνες. Τα τελευταία 20 χρόνια η συγκεκριμένη Διεύθυνση έχτισε πάνω από 1,2 εκ. κοινωνικές κατοικίες, δηλαδή περίπου 60 χιλιάδες ανά έτος. Επομένως εδώ επιδιώκεται και η ενίσχυση της παραγωγικότητας στον κατασκευαστικό τομέα, δηλαδή σε έναν τομέα κυριαρχίας του Ερντογάν. Ο μακροπρόθεσμος στόχος είναι η οικοδόμηση 500 χιλιάδων νέων κοινωνικών κατοικιών και επιχειρηματικών υποστατικών την περίοδο 2023-2028. Πέραν όλων των άλλων, ακόμα και η χρονική περίοδος επιλέχθηκε με τρόπο που να παραπέμπει σε μια «νέα πενταετία» Ερντογάν. Σε αυτή την πρώτη φάση του σχεδίου, οι

κοινωνικές κατοικίες απευθύνονται περισσότερο στα φτωχότερα νοικοκυριά της χώρας. Ωστόσο, οι πρώτες 250 χιλιάδες νέες κατοικίες που υπολογίζεται ότι αφορούν σε περίπου ένα εκατομμύριο ανθρώπους, θα δοθούν μετά από δανειοδοτικές διευκολύνσεις στους δικαιούχους. Αυτή είναι επίσης μια σημαντική πτυχή του τρόπου με τον οποίο το ΑΚΡ επιδιώκει να συμβάλει στην κοινωνική αναπαραγωγή. Δηλαδή στη διασφάλιση της αναπαραγωγής των νοικοκυριών μέσα από τη βαθιά οικονομική εξάρτηση. Μάλιστα το περιβάλλον εξάρτησης ενισχύεται εάν ληφθεί υπόψη και το γεγονός ότι οι αγοραστές των κοινωνικών κατοικιών ΤΟΚΙ εκδιώκονται εάν δεν αποπληρώσουν τρεις συνεχόμενες δόσεις του δανείου.

► Σε πώση η ιδιότητα κατοικία

Από τις 14 Σεπτεμβρίου 2022 άρχισαν να γίνονται δεκτές οι αιτήσεις των ενδιαφερομένων. Μέχρι και τις 19 Σεπτεμβρίου, ο αριθμός των αιτήσεων έφτασε στα 3,4 εκατομμύρια. Έστω και αν η κυβέρνηση παρουσίασε την ανταπόκριση των πολιτών ως μια θριαμβευτική πτυχή της πολιτικής της, μια πιο βαθιά ανάλυση της κατάστασης οδηγεί σε αντίθετα συμπεράσματα. Ο τεράστιος αριθμός μάλλον αποδεικνύει ότι η Τουρκία βιώνει ένα κοινωνικό δράμα στο επίπεδο του προβλήματος στέγης. Σύμφωνα με τα στοιχεία του τουρκικού κράτους, το 2006 το ποσοστό ιδιοκτησίας στέγης ήταν 60,9%. Το 2021 το ποσοστό αυτό μειώθηκε στο 57,5%. Τα συγκεκριμένα ποσοστά όμως παρουσιάζονται ακόμα πιο μειωμένα σε ό,τι αφορά τις φτωχότερες ομάδες του πληθυσμού. Ερευνητές στο πεδίο της στέγης και των ανισοτήτων υπογραμμίζουν ότι στα φτωχότερα στρώματα το ποσοστό ιδιοκτησίας στέγης μειώθηκε από 59,3% που ήταν το 2006, σε 49,4% το 2021. Επιπρόσθετα, η έρευνα πεδίου της συνδικαλιστικής οργάνωσης DISK για το 2021 έδειξε ότι το ποσοστό ιδιοκτησίας στέγης ανάμεσα στους μισθωτούς εργαζομένους είναι 42%. Σύμφωνα με τα ίδια στοιχεία, ένας εργαζόμενος με τον σημερινό κατώτατο μισθό (5.500 ΤΛ) στην Κωνσταντινούπολη μπορεί να γίνει ιδιοκτήτης κατοικίας εάν εργάζεται 41 ολόκληρα χρόνια. Όπως γίνεται κατανοητό πλέον στην Τουρκία το όνειρο της ιδιοκτησίας στέγης είναι κυριολεκτικά άπιαστο. Είναι αυτές ακριβώς οι διαστάσεις του στεγαστικού που ουσιαστικά εξανάγκασαν την κυβέρνηση Ερντογάν να προχωρήσει στην εξαγγελία του νέου σχεδίου κοινωνικής κατοικίας.

*Λέκτορας, Τμήμα Τουρκικών και Μεσανατολικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Κύπρου.

Κοινωνική αναλγησία και εκλογική κάλη...

Ο Μουράτ Κουρούμ, υπουργός Περιβάλλοντος και αστικού σχεδιασμού, ερωτήθηκε σε τηλεοπτική συνέντευξη πώς ένας εργαζόμενος με τον κατώτατο μισθό θα μπορούσε να ανταποκριθεί στο στεγαστικό δάνειο κι απάντησε ως εξής: «Οι συμπολίτες μας θα πρέπει να σφίξουν τα δόντια, να δανειστούν από φίλους, να δουλέψουν υπερωρίες και θα τα καταφέρουν». Προς το παρόν είναι άγνωστο κατά πόσο η στιγμή «ειλικρίνειας» του υπουργού θα μετρήσει αρνητικά στην κάλη των εκλογών. Το δεδομένο όμως που ισχύει είναι η ολική ανατροπή στο θέμα της ιδιοκτησίας στέγης. Όπως ισχύει για πάρα πολλές κοινωνίες στην περιοχή μας, έτσι και στην Τουρκία, το ζήτημα της ιδιοκτησίας στέγης ξεπερνά κατά πολύ σε ιδεολογικό επίπεδο την ικανοποίηση μιας βασικής ανθρώπινης ανάγκης. Η ιδιοκτησία στέγης είναι θέμα ασφάλειας, σταθερότητας, απόδειξης επιτυχίας απέναντι στις αντιξοότητες της καθημερινότητας. Συνεπώς εκείνο που θα κριθεί είναι το κατά πόσο η πολιτική εξάρτησης των στεγαστικών δανείων θα μπορέσει για μια ακόμη φορά να συμβάλει στην αναπαραγωγή μιας ήδη αποδυναμωμένης εξουσίας.